

Paikallisuuden paradoksit

Pohjoismaista paikallishistoriaa Helsingissä

Helsingissä järjestettiin 4.–7.6.2018 järjestyksessään XIV Pohjoismainen paikallishistoriantutkimuksen konferenssi, jonka aiheena oli ”Paikallisuus murrosaikana”. Aihepiiriä lähestyttiin digitaalisen murroksen, sotien ja kriisin sekä liikkuvuuden teemojen kautta. Tarkastelussa osansa saivat varhaismodernin sotalouden vaikutukset liikkuvuuteen sekä sotien vaikutukset erilaisiin paikallisyhteisöihin, huomiota kiinnitettiin myös ensimmäisen maailmansodan aikaisiin ja sitä seuranneisiin kriiseihin ja konflikteihin, ja kautta linjan keskusteltiin digitalisaation merkityksestä pohjoismaisen paikallishistorian kentällä.

Pohjoismaisen paikallishistoriantutkimuksen tapauksia on järjestetty vuodesta 1973 alkaen noin kolmen vuoden välein vuorotellen eri pohjoismaissa, ei kuitenkaan koskaan Islannissa. Teemat ovat vaihdelleet siirtolaisuudesta 1960-luvun kulttuurin muutoksiin ja globalisaation vaikutuksesta kansanliikkeisiin. Suomessa tapahtuman järjestämismvastuussa on aina ollut Tilaushistoriakeskus (Tihke) ry., aiemmin nimeltään Paikallishistoriallinen toimisto.

Tänä vuonna tapahtumaan kokoontui vajaa kolmekymmentä aihepiiriin asiantuntijaa eri pohjoismaista. Tilaisuudessa kuultiin keynote-puhujina professori Henrik Meinanderia, joka käsitteli Suomen paikallisia vaiheita vuoden 1918 kansainvälisessä perspektiivissä, sekä professori emeritus Yrjö Kaukiaista, joka käsitteli Suomen itärannikon murroksia 1700-luvun rajasiirtojen ja väestökehityksen kautta. Yrjö Kaukiaisien esitelmä järjestettiin Kotkassa, museokeskus Vellamossa, osana itärannikolle suuntautunutta konferenssi- ja retkipäivää, ja se oli suurelle yleisölle avoin.

Paikallisuus on maailman sivu saanut kamppailla arvostuksesta ja huomiosta kansallisen ja kansainvälisen tason tutkimusten kanssa. Digitalisaatio on tavallaan vähentänyt paikallisyhteisön välitöntä merkitystä yksilön ensisijaisena toimintakenttänä, tai ainakin paikallisuuden rinnalle on noussut yllirajaisen yhteydenpidon ja tiedonsaannin keinoja, jotka muuttavat paikallisuutta. Kaikesta huolimatta suuri osa arkisesta elämästä ja myös digitaalisesta tiedosta rajautuu alueellisesti tiettyyn paikkaan.

Digitalisaatio antaa myös mahdollisuuksia ottaa tietyn alueen historia haltuun kokonaisvaltaisesti ja jakaa siitä tietoa valokuvien, wikipediateksteihin, sähköisiin julkaisuun sekä kartta- ja tietokantasovelluksiin. Paikallishistorian konferenssissa digitalisaatio nähtiinkin yhtenä

Pohjoismaiset paikallishistoria-tapaamiset 1973–2018

1973	Danmark, Sostrup slot Lokalsamfundene i de seneste 100 år
1976	Finland, Viitasaari Bosättnings- och befolkningshistorien 1500–1850
1979	Norge, Gausdal By og bygd, stad og omland
1982	Sverige, Sigtuna Lokal praxis på det sociala området i de nordiska länderna 1800–1920
1985	Danmark, Slagelse De folkelige bevægelser
1988	Finland, Karis Lokalsamhället mellan världskrigen 1918–1939
1991	Norge, Granavollen Lokalsamfunn og övrighet 1550–1750
1995	Sverige, Stockholm Indvandring
1998	Danmark, Magleås Lokalhistorisk litteratur og forskning i dag
2002	Finland, Järvenpää Lokala perspektiv på 1960-talet. Bilen, fritiden och den ökade rörligheten
2009	Norge, Oslo Stedet – et skåringspunkt mellom dominante og ikke-dominante kulturer
2012	Sverige, Stockholm Nordiska lokalsamhällen i möte med globaliseringen 1950–2010
2015	Danmark, Århus The Nordic Welfare City of the 20th Century
2018	Finland, Helsingfors Lokalitet i brytningstider

merkittävänä murroksena, joka kuitenkin kantaa mukanaan vanhaa historiallista perintöä.

Paikallishistorian esittämisen uusin mahdollisuuksiin kuuluu paikallishistoriallinen wikipedia, josta Norjan Lokalhistoriewiki (lokahistoriewiki.no) on kiinnostava esimerkki. Pohjoismaisessa seminaarissa kuultiin myös uudesta suomalaisesta hankkeesta, kun Susanna Änäs esitteli Wikidokumentaries-hanketta. Siinä tavoitteena oli tuoda yhteen tietoja ja aineistoja, jotka liittyivät tiettyyn maantieteelliseen kohteeseen.

Digitaalisiin aineistoihin keskityttiin erityisesti maanantai-iltana 4.6.2018, kun Helsingin yliopistolla järjestettiin avoin seminaariosuus, jossa käsiteltiin paikallishistorian digitaalisia kysymyksiä. Tähän seminaariosuuteen saapui digihistorian ja paikallishistorian tutkijoita ja aihepiiriin harrastajia.

Jo pari vuosikymmentä digitaalisuuteen on liitetty suuria odotuksia virtuaalisista todellisuuksista, elävistä pelimaailmoista, interaktiivisesta tietokokonaisuuksien rakentamisesta ja aktiivisesta kansalaisuudesta. Tällä hetkellä osa näistä tulevaisuudenlupauksista on ehkä lähellä täyttymistään. Digitalisaatio herättää kuitenkin myös jatkuvasti oivalluksia siitä, että tietyt digiratkaist onnistuvat parhaiten, jos taustalla on todella paljon pohjadataa järjestely- ja analyysityötä. Ja toisaalta: yksinkertainen on usein kaunista, koska monimutkaiset digijärjestelyt vaativat jatkuvaa ylläpitoa ja huoltoa, johon resursseja ei välttämättä ole.

Edellä kuvatun tapaisia havaintoja kuultiin myös maanantai-illan esityksissä. Frida Starck Lindfors esitteli Tukholman kaupungin ja muistiorganisaatioiden yhteistyönä toteuttamaa hanketta Stockholmskällan (stockholmskällan.se), joka on varsin kaunis ja toimiva kokonaisuus museoiden ja arkistojen kätöistä koottuja aineistoja. Kyse on eräänlaisista pienimuotoisista verkkoäyttelyistä, joissa esitellään Tukholman kaupungin historiaa.

Stockholmskällan-hankkeessa on mukana monia organisaatioita, joiden yhteistyössä on ollut omat haasteensa. Tällä hetkellä Stockholmskällan pyörii päätoimittajan hallinnassa, sillä on siis henkilö, joka keskittyy sisällön suunnitteluun ja toimittamiseen.

Frida Starck Lindfors korosti esityksessään käytännölläheisyyttä ja realismia. Ei riitä, että aineistot vietään digitaaliseen muotoon ja verkkoon; ne vaativat ”kuratointia”, toimitustyötä, kontekstin rakentamista. Kouluissa ja opinnoissa voidaan periaatteessa käyttää näitä digitaalisia aineistoja, mutta tällöinkin ne toimivat oppimateriaalina parhaiten, kun niille on rakennettu sopiva, ymmärrettävä kehyskertomus.

Digitalisaatio vaatii toisin sanoen varsin paljon ihmistyövoimaa. Frida Starck Lindfors totesi myös, että paljon työtä vaatinut lyhyt dokumenttivideo tavoitti lopulta ponnisteluihin nähden melko suppean yleisön. Sen sijaan yksinkertainen kuva tai pieni alkuperäisfilmin pätkä saattavat saada laajankin yleisön.

Historian esittäminen yleistajuisena Stockholmskällan-tyyppisenä aineistona on yksi digitalisaation tarjoama mahdollisuus. Suurin osa paikallishistorian digitaalisista aineistoista on kuitenkin lähempänä tutkimusdataa. Mikkel Thelle käsitteli tanskalaisen kaupunkihistorian portaalia Den digitale byport (www.byhistorie.dk), joka tarjosi enemmänkin tutkimukseen liittyviä tietoja ja aineistoja. Thellen esityksessä tuli esiin, miten

kiinnostavia tietoja voidaan saada paikatietoaaineistojen ja tietojen kartallistamisen avulla.

Toisaalta keskustelussa tuotiin esiin myös huomio, että ei ole sanottavaa, että suurenkaan digitaalisen raakadatan tuloksena syntyisi varsinaisesti uutta tietoa, vaan usein havainnot vahvistavat esimerkiksi aiempia, hajanaisempiin aineistoihin perustuvia käsityksiä eri asuinalueiden väestöryhmien jakautumisesta. Joka tapauksessa selväksi tuli, että paikallishistorian digitaalisuus on sekä tutkijoiden että laajemman yleisön kannalta kehittyvä ja elävä aihepiiri, jossa ollaan erilaisten visioiden ja epäilyjen jälkeen vähitellen pääsemässä kiinni konkretiaan, siihen mitä lopultakin realistisesti ottaen on tehtävissä.

Myös muut paikallishistoriallisen konferenssin esitelmät ja teemat korostivat paikallistason yhteisöjen muuttuvuutta ja joustavuutta. Alustuksissa käsiteltiin muun muassa romaniväestön suhteita valtaväestöön, sotahankkeiden vaikutuksia väestörakenteeseen ja liikkuvuuteen sekä uusien tulokkaiden sopeutumista vieraalla maalla. Monet sessiot käsitelivät varhaismodernin ajan pohjolaa ja sen sotatalouteen perustunutta yhteiskuntaa, mutta lisäksi kuultiin muutamia puheenvuoroja modernin paikallishistorian kysymyksistä.

Useissa yhteyksissä tuli esiin suomalaisen paikallishistoriantutkimuksen varsin vahva asema, ja erityisesti se, että tutkimusta tehdään myös muista kuin suurimmista kaupungeista ja niiden elinolosuhteista. Suomalaisen paikallishistoriankirjoituksen huomio kohdistui pitkään talonpoikaisen yhteiskunnan historiaan ja tietynlaisen talonpoikaisen menneisyyden rakentamiseen. Tästä on seurannut myös vinoutumia, jotka jättävät katveeseen ihmisten liikkuvuuden ja esimerkiksi rannikkoseutujen kaupan ja tuotannon.

Myönteistä on kuitenkin, että tieteellisen paikallishistoriallisen tutkimuksen ansiosta maaseutuyhteiskunnistakin tiedetään varsin paljon ja laadukkaita tilaushistoriatutkimuksia on julkaistu lukuisia. Tilaushistoriakeskuksen puheenjohtajan näkökulmasta näyttää siltä, että parhaillaan ollaan taas uuden, vilkastuvan paikallishistoriaprojektien kauden alussa. Sen sijaan ruotsalaisissa puheenvuoroissa katsottiin, että ruotsalainen paikallishistoria on tieteellisessä kontekstissa nimenomaan suurimpien kaupunkien historiaa.

Nelipäiväinen seminaari herätti monenlaisia ajatuksia paikallishistorian tulevaisuudesta pohjoismaissa. Kaikissa maissa on ollut meneillään organisaatio- ja tieteenalauudistuksia, jotka ovat muuttaneet pohjoismaisia yhteistyökuvioita. Tilaushistoriakeskukselle oli kova isku, kun vuosikymmenen alussa menetettiin valtiontuet. Norjassa taas paikallishistoriallinen instituutti on yhdistetty kansalliskirjaston alaisuuteen, ja uudet järjestelyt vaikeuttivat norjalaisten osallistumista tapahtumaan.

Kaikkiaan tuli vaikutelma, että paikallishistoriallinen yhteistyö olisi tarpeellista ja siihen olisi mahdollisuus hakea myös yhteispohjoismaista rahoitusta – mutta organisaatioiden ja rahoituksen epävarmuus vaikeuttaa käytännön toimia. Konferenssin osatuloksena syntyykin loppusyksystä tilannekartoitus ja -raportti, jossa kartoitetaan tulevaisuuden yhteistyömahdollisuuksia ja kompastuskiviä. Tarkoituksena on pohtia muun muassa, voisiko paikallishistorian tapaamisia järjestää muiden

pohjoismaisten tai kansainvälisten konferenssien osajuonteena.

Tapahtumaa tukivat Jenny ja Antti Wihurin rahasto ja Svenska Kulturfonden. Seminaari on saanut avustusta myös Tieteellisten Seurojen Valtuuskunnan kautta, jota opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää veikkauksen tuotoista. Tapahtuman yhteistyökumppaneina oli myös arkistoalan ICARUS-konferenssi sekä Helsingin yliopiston ja Helsingin kaupungin edustajia.

Anu Lahtinen, professori (ma.)